

هفتمین همایش ملی بنیاد علمی قانون یار

همایش پژوهش های علمی علوم اسلامی و انسانی در عصر نوین

بنیاد علمی قانون یار - آموزش و پرورش استان کرمانشاه - واحد پژوهش سپاه پاسداران (با همکاری و حمایت معنوی دانشگاه رازی، دانشگاه آزاد، دانشگاه فرهنگیان، دانشگاه پیام نور کرمانشاه، دانشگاه علمی و کاربردی، جهاد دانشگاهی واحد کرمانشاه، دانشگاه صنعتی کرمانشاه، بنیاد شهید و سازمان ارشاد و ...
سرمدبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی (نماینده مقالات در پایگاه های ملی و بین المللی)
تاریخ برگزاری همایش: ۸ اسفندماه ۱۴۰۳ شماره مقاله: ۴۸/۹۴۴۰۲ رده بندی کنگره: ب ۸۷/۶۲۲۰

حسابداری و برده داری نوین

دکتر سامان محمدی

استادیار حسابداری، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی، کرمانشاه

علی آزادپور^۱ صفورا مصطفایی

دانشجویان کارشناسی ارشد حسابداری، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی، کرمانشاه

چکیده

برده داری نوین، که به انواع بهره کشی های غیرقانونی و غیراخلاقی از نیروی کار در جوامع مدرن اشاره دارد، به یکی از مهم ترین چالش های حقوق بشری در قرن بیست و یکم تبدیل شده است. این پدیده، که شامل کار اجباری، کار با بدهی، و بدترین اشکال کار کودکان است، آثار قابل توجهی بر صنایع مختلف، به ویژه در کشورهایی با اقتصاد در حال توسعه مانند ایران، داشته است. حرفه حسابداری، با توانایی ذاتی خود در ایجاد شفافیت و پاسخگویی، نقشی اساسی در مقابله با این پدیده دارد. از طریق ابزارهایی نظیر گزارش دهی مالی، سیستم های کنترل مدیریت، و افشاگری های مرتبط با زنجیره تأمین، حسابداران می توانند به شناسایی ریسک های برده داری نوین و ارائه راهکارهای اصلاحی و همچنین ایجاد شبکه های همکاری بین حسابداران، سازمان های دولتی و نهادهای حقوق بشری می توانند به توسعه راهکارهای جامع و مؤثر برای کاهش این پدیده کمک کنند. این رویکرد نه تنها به بهبود شرایط کار در سطح ملی منجر می شود، بلکه می تواند اعتبار بین المللی ایران را در زمینه رعایت استانداردهای اخلاقی و حقوق بشری ارتقا دهد. این پژوهش با استفاده از روش تحلیلی-کتابخانه ای و ترکیبی از منابع داخلی و بین المللی، به بررسی نقش حرفه حسابداری در مدیریت ریسک های برده داری نوین در ایران می پردازد.

^۱ نویسنده مسئول

در این مطالعه، ابتدا مفاهیم و چارچوب نظری برده‌داری نوین در ایران و جهان تحلیل می‌شود. سپس، نقش قوانین داخلی نظیر قانون کار و مقررات بین‌المللی مانند کنوانسیون‌های سازمان بین‌المللی کار^۱ ۲۰۲۲ در تقویت شفافیت و پاسخگویی سازمان‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. بر اساس بررسی پژوهش‌های انجام شده حسابداران ایرانی، علی‌رغم محدودیت‌های موجود، با ابزارهای مناسبی نظیر کنترل‌های فرهنگی، پرسنلی، و عملیاتی می‌توانند در کاهش این پدیده موثر باشند. در پایان، پیشنهاداتی برای بهبود نظارت، گزارش‌دهی، و شفافیت در سیستم‌های حسابداری ایران ارائه شده است.

واژگان کلیدی: برده‌داری نوین، شفافیت مالی، استانداردهای بین‌المللی، کار اجباری.

---

^۱ International Labour Organization

مقدمه

برده‌داری به‌عنوان یکی از قدیمی‌ترین اشکال نقض حقوق بشر، اگرچه در بسیاری از کشورها به‌صورت رسمی منسوخ شده است، اما همچنان در قالب "برده‌داری نوین" به‌طور گسترده در سراسر جهان وجود دارد. این نوع از برده‌داری شامل سوءاستفاده‌های مختلف از نیروی کار است، از جمله کار اجباری، بدهی اجباری، و اشکال مختلف بهره‌کشی کودکان، که اغلب در بخش‌های غیررسمی اقتصاد و زنجیره‌های تأمین جهانی دیده می‌شود (مسیح و بریت، ۲۰۱۸). برده‌داری نوین، با پیچیدگی و پنهان‌کاری بیشتر نسبت به گذشته، بر پایه استفاده از آسیب‌پذیری‌های اقتصادی، اجتماعی یا قانونی افراد شکل می‌گیرد. این پدیده معمولاً در محیط‌هایی رخ می‌دهد که نظارت ضعیف و شفافیت ناکافی فرصت بهره‌کشی را فراهم می‌کنند. در ایران، این مسئله به‌ویژه در صنایعی مانند کشاورزی، فرش‌بافی، و کارگاه‌های کوچک مشاهده می‌شود. در این بخش‌ها، کارگران اغلب با شرایطی روبه‌رو هستند که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم منجر به نقض حقوق اساسی آن‌ها می‌شود. نبود قوانین حمایتی جامع، ضعف در اجرای مقررات موجود، و وجود فضای غیررسمی گسترده، بستری مناسب برای سوءاستفاده از نیروی کار ایجاد کرده است. کارگران مهاجر و پناهندگان، به‌ویژه از کشورهای همسایه مانند افغانستان، بیشترین آسیب‌پذیری را دارند. این افراد معمولاً در مشاغل با دستمزد پایین، ساعات کاری طولانی، و بدون امنیت شغلی یا مزایای اجتماعی مشغول به کار هستند. علاوه بر این، بهره‌کشی از کودکان نیز در برخی از این صنایع، به دلیل فقر خانواده‌ها و نبود نظارت کافی، یک مشکل جدی به‌شمار می‌آید. بررسی‌های انجام‌شده توسط سازمان‌های دولتی و غیردولتی نشان می‌دهد که بهره‌کشی نیروی کار و نقض حقوق انسانی در بخش‌های غیررسمی اقتصاد ایران، نه‌تنها یک معضل اجتماعی و اقتصادی است، بلکه پیامدهای جدی بر پایداری اقتصادی و عدالت اجتماعی نیز دارد (رستمی و همکاران، ۱۳۹۸). این وضعیت نه‌تنها بر کیفیت زندگی و کرامت انسانی تأثیر منفی دارد، بلکه باعث کاهش بهره‌وری نیروی کار و تضعیف اعتماد عمومی نسبت به ساختارهای اقتصادی و حقوقی کشور می‌شود. در این میان، حرفه حسابداری، با محوریت شفافیت، پاسخگویی و نظارت، می‌تواند نقشی کلیدی در مقابله با این پدیده ایفا کند. حسابداران، با استفاده از ابزارهایی نظیر سیستم‌های کنترل مدیریت، گزارش‌دهی شفاف، و افشاگری

^۱ Christ & Burritt

اطلاعات مربوط به زنجیره تأمین، می‌توانند به شناسایی و کاهش ریسک‌های برده‌داری نوین کمک کنند. گزارش‌دهی شفاف، نه تنها سازمان‌ها را ملزم به رعایت اصول اخلاقی می‌کند، بلکه باعث ارتقاء استانداردهای عملکرد و افزایش اعتماد عمومی نیز می‌شود. حسابداران، به‌ویژه در صنایعی که در تعامل با بازارهای بین‌المللی قرار دارند، می‌توانند از طریق شناسایی و افشای سوءاستفاده‌ها، فشارهای اجتماعی و اقتصادی لازم برای تغییر شرایط موجود را ایجاد کنند. در ایران، این نقش در صنایع بزرگ دولتی و صادرات‌محور، که تحت فشارهای بین‌المللی برای رعایت استانداردهای اخلاقی قرار دارند، اهمیت ویژه‌ای دارد (جعفری و همکاران، ۱۴۰۰). این صنایع، نظیر نفت، گاز، و پتروشیمی، به دلیل وابستگی به بازارهای جهانی، نیازمند شفافیت بیشتر در زنجیره تأمین هستند. حسابداران می‌توانند از طریق ارائه گزارش‌های مالی و غیرمالی، موارد نقض حقوق انسانی را شناسایی و برای حل آن‌ها پیشنهادهایی ارائه کنند. در کنار این اقدامات، توسعه آموزش‌های مرتبط با مسئولیت‌های اخلاقی و اجتماعی در حرفه حسابداری، و تدوین مقررات جامع‌تر در زمینه افشای اطلاعات زنجیره تأمین، می‌تواند تأثیرات این حرفه را در کاهش پدیده برده‌داری نوین تقویت کند.

بنابراین با توجه به مطالب ذکر شده، این پژوهش با مرور پژوهش‌های علمی و گزارش‌های بین‌المللی، تأثیرات برده‌داری نوین در ایران و حرفه حسابداری، چالش‌ها و فرصت‌ها در این زمینه و راهکارهای موجود برای مقابله با این معضل را بیان می‌کند.

بخش اول: برده‌داری نوین (مفاهیم و چالش‌ها)

برده‌داری مدرن، به عنوان یکی از گسترده‌ترین نقض حقوق بشر، شامل اعمال استثمار است که در آن افراد تحت فشارهای اقتصادی یا اجتماعی مجبور به کار می‌شوند. این پدیده همچنان در بسیاری از کشورها و صنایع، به‌ویژه در زنجیره تأمین جهانی رایج است. برده‌داری مدرن نه تنها تهدیدی جدی برای کرامت انسانی به شمار می‌رود، بلکه به عنوان یک مانع بزرگ برای دستیابی به عدالت اجتماعی و حقوق بشر در سطح جهانی می‌باشد. بر اساس سازمان بین‌المللی کار، برده‌داری مدرن را می‌توان در پنج شکل اصلی شناسایی کرد که هر یک به طور قابل توجهی بر شرایط اقتصادی و اجتماعی افراد

درگیر تأثیر می گذارد (کرین^۱، ۲۰۱۳). این پنج شکل عبارتند از: کار اجباری، که در آن افراد بدون رضایت و تحت تهدید مجبور به کار می شوند. اسارت بدهی، که در آن مردم مجبور می شوند برای بازپرداخت بدهی های تحمیل شده به آنها کار کنند. کار کودکان، شامل کودکانی که تحت شرایط سخت و غیرقانونی به کار گرفته می شوند. قاچاق انسان که به حمل و نقل غیرقانونی افراد برای استثمار اشاره دارد. و استثمار جنسی، که در آن افراد برای مقاصد تجاری مجبور به فعالیت جنسی می شوند. این اشکال مختلف برده داری مدرن به ویژه در کشورهای در حال توسعه که در آن چارچوب های قانونی ضعیف و مکانیسم های اجرایی ضعیف، افراد را در برابر انواع مختلف استثمار آسیب پذیر می کند، گسترده است. برده داری نوین علاوه بر نقض حقوق بشر، تأثیرات گسترده ای بر شرایط اقتصادی و اجتماعی افراد و جوامع دارد. افرادی که در چرخه برده داری گرفتار می شوند، معمولاً دسترسی محدودی به منابع اقتصادی، بهداشت و آموزش دارند. این امر نه تنها فرصت های آنها برای بهبود شرایط زندگی را محدود می کند، بلکه هزینه های اجتماعی و اقتصادی بیشتری بر دولت ها و جوامع تحمیل می کند. بر اساس گزارش ها بهره کشی از نیروی کار ارزان و غیررسمی، به ویژه در زنجیره های تأمین جهانی، به کاهش استانداردهای زندگی و گسترش نابرابری های اجتماعی دامن می زند. (گلد و همکاران^۲، ۲۰۱۵). در ایران، مانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه، برده داری مدرن همچنان یک مسئله حیاتی است، به ویژه در صنایعی مانند کشاورزی، نساجی، و ساخت و ساز، که در آن کار کودکان و استثمار کارگران مهاجر مشکلاتی فراگیر هستند. طبق گزارش سازمان بین المللی کار، کار کودکان همچنان در بخش هایی مانند قالی بافی و کشاورزی گسترده است و بسیاری از کودکان در شرایط سخت کار می کنند و اغلب از حقوق اولیه مانند آموزش و مراقبت های بهداشتی محروم هستند. به طور مشابه، کارگران مهاجر، به ویژه از کشورهای همسایه، با استثمار قابل توجهی در ساخت و ساز و کشاورزی مواجه هستند، جایی که اغلب در معرض دستمزدهای پایین، شرایط بد کار، و عدم حمایت قانونی قرار دارند. این کارگران غالباً از حقوق خود بی اطلاع هستند و بدون نظارت مؤثر، در چرخه های استثمار گرفتار می مانند. (سازمان بین المللی کار، ۲۰۲۲).

^۱ Crane

^۲ Gold et al

بخش دوم: حرفه حسابداری و برده‌داری نوین (ارتباط‌ها و نقش‌ها)

حسابداری، به‌عنوان سیستمی که اطلاعات مالی و غیرمالی را برای مدیریت، کنترل و تصمیم‌گیری فراهم می‌کند، نقشی کلیدی در شفاف‌سازی و پاسخگویی به مسائل اجتماعی ایفا می‌کند. این حرفه از طریق ابزارهایی نظیر گزارش‌دهی مالی، افشاگری اجتماعی، و سیستم‌های کنترل مدیریت، می‌تواند تأثیر مستقیمی بر ارتقای شفافیت در زنجیره‌های تأمین و کاهش سوءاستفاده‌های اجتماعی مانند برده‌داری نوین داشته باشد. با استفاده از استانداردها و چارچوب‌های بین‌المللی، حسابداران می‌توانند اطلاعات حیاتی را برای سازمان‌ها، سرمایه‌گذاران و نهادهای نظارتی فراهم آورند که به بهبود تصمیم‌گیری و کاهش ریسک‌های اجتماعی کمک می‌کند (هاشمی و همکاران ۱۳۹۹). پژوهش‌های بین‌المللی نشان داده‌اند که به‌کارگیری چارچوب‌های نظارتی معتبر نظیر استانداردهای گزارش‌دهی جهانی^۱ و شاخص‌های پایداری سازمان ملل^۲ به سازمان‌ها کمک می‌کند تا درک بهتری از تأثیرات اجتماعی و محیط‌زیستی فعالیت‌های خود داشته باشند. این چارچوب‌ها به شرکت‌ها امکان می‌دهند که به‌صورت سیستماتیک به ارزیابی زنجیره تأمین، شناسایی خطرات اجتماعی نظیر برده‌داری نوین و گزارش‌دهی در خصوص اقدامات پیشگیرانه بپردازند. به‌عنوان نمونه، گزارش‌های مبتنی بر استاندارد سازمان گزارشگری بین‌المللی اطلاعاتی را درباره شرایط کاری، سلامت و ایمنی، و زنجیره تأمین ارائه می‌دهند که می‌تواند در کاهش ریسک‌های اجتماعی و ایجاد شفافیت در فرایندهای سازمانی مؤثر باشد (مسیح و بریت، ۲۰۲۰). در سطح بین‌المللی، حسابداران نقش مهمی در ایجاد فرهنگ پاسخگویی اجتماعی در سازمان‌ها ایفا می‌کنند. از طریق گزارش‌دهی یکپارچه و حسابرسی اجتماعی، این حرفه می‌تواند نقش سازمان‌ها را در کاهش نابرابری‌های اجتماعی، بهبود شرایط کار و مبارزه با برده‌داری نوین برجسته کند. به‌ویژه در صنایع حساس نظیر پوشاک، الکترونیک و کشاورزی که زنجیره‌های تأمین پیچیده‌ای دارند، نقش حسابداران در ردیابی، نظارت و شفاف‌سازی شرایط کاری، غیرقابل انکار است. این اقدامات نه تنها باعث کاهش ریسک‌های مرتبط با مسئولیت اجتماعی می‌شوند، بلکه اعتماد ذی‌نفعان را نیز افزایش می‌دهند (سازمان ملل^۳ ۲۰۱۵). در ایران، حرفه حسابداری به‌طور سنتی بر گزارش‌دهی مالی متمرکز بوده است، اما افزایش

^۱ Global Reporting Initiative

^۲ Sustainable Development Goals

^۳ United Nations

بخش سوم: نقش گزارش‌دهی در مقابله با برده‌داری نوین

گزارش‌دهی شفاف یکی از قدرتمندترین ابزارهای حسابداری در شناسایی، مدیریت، و کاهش ریسک‌های مرتبط با برده‌داری نوین است. این ابزار به شرکت‌ها امکان می‌دهد تا ضمن پایبندی به استانداردها و الزامات قانونی، اطلاعاتی در مورد زنجیره تأمین، شرایط کاری و فعالیت‌های مرتبط با حقوق بشر را افشا کنند. در سطح بین‌المللی، کشورهایی نظیر بریتانیا و استرالیا با تصویب قوانینی مانند قانون مدرن

Rashid & Byun

برده‌داری بریتانیا^۱ و قانون گزارش‌دهی مدرن برده‌داری استرالیا^۲ شرکت‌ها را ملزم کرده‌اند تا گزارشی دقیق از اقدامات خود برای شناسایی و کاهش برده‌داری نوین ارائه دهند، این قوانین به‌طور خاص شرکت‌های بزرگ را ملزم به شفاف‌سازی زنجیره تأمین خود کرده و آن‌ها را تحت فشار قرار داده‌اند تا رویه‌های غیرشفاف و غیرقانونی را حذف کنند. یکی از جنبه‌های کلیدی در حسابداری مدیریت و گزارش‌دهی داخلی مرتبط با اطلاعات برده‌داری نوین، ارتقای آگاهی درباره ریسک‌های موجود در میان مدیران مختلف سازمان است. این مدیران شامل مدیران ارشد، مسئولان تدارکات، منابع انسانی و بازاریابی می‌شوند. هدف از این رویکرد، اطمینان از نظارت مستمر بر محیط عملیاتی و زنجیره تأمین به‌منظور شناسایی و حذف موارد مرتبط با برده‌داری نوین است. با وجود این، پیشرفت در تغییر رویه‌ها و اقدامات سازمانی در این زمینه کند بوده و این موضوع عمدتاً به دلیل کمبود داده‌ها و محدودیت در دسترسی به اطلاعات است (کاروانا و همکاران^۳، ۲۰۲۱). پژوهش فیلد و همکاران^۴ ۲۰۱۹، نشان می‌دهد که این قوانین نه تنها آگاهی عمومی را افزایش داده‌اند، بلکه فشارهای نظارتی بیشتری بر شرکت‌ها وارد کرده‌اند. طبق این پژوهش، شرکت‌هایی که در گزارش‌دهی خود شفافیت بیشتری دارند، نه تنها ریسک‌های اجتماعی کمتری را تجربه می‌کنند، بلکه اعتماد ذی‌نفعان خود را افزایش می‌دهند و از فشارهای نظارتی کاسته می‌شود. همچنین، استفاده از فناوری‌هایی مانند بلاک‌چین برای ردیابی و تأیید اطلاعات زنجیره تأمین، به عنوان یکی از ابزارهای پیشرفته برای بهبود شفافیت معرفی شده (سابری و همکاران^۵ ۲۰۱۹)، این فناوری می‌تواند با ایجاد قابلیت ردیابی در زنجیره تأمین، کمک کند تا شرایط کاری در هر مرحله از زنجیره مشخص باشد. یکی دیگر از چالش‌های اساسی در مقابله با برده‌داری نوین، نبود نظارت‌های کافی و استانداردهای قوی در زنجیره‌های تأمین است. طبق مطالعات اخیر، شرکت‌هایی که از ابزارهای شفاف‌سازی در گزارش‌دهی استفاده نمی‌کنند، معمولاً با مشکلات حقوق بشری و بحران‌های اعتماد عمومی مواجه می‌شوند (لبرون^۶ ۲۰۲۰). در این راستا، بسیاری از سازمان‌ها با

^۱ British Modern Slavery Law

^۲ Australia's Modern Slavery Reporting Act

^۳ Caruana et al

^۴ Field et al

^۵ Saberi et al

^۶ LeBaron Genevieve

19

شفافیت بیشتر فراهم کنند (ساوندراجان و براون^۱، ۲۰۱۶). برای بهبود وضعیت، پیشنهاد می‌شود که شرکت‌های ایرانی از استانداردهای بین‌المللی نظیر: سازمان گزارش دهی جهانی یا هیئت استانداردهای حسابداری پایداری^۲، برای گزارش دهی اجتماعی استفاده کنند. این چارچوب‌ها می‌توانند به شرکت‌ها کمک کنند تا ریسک‌های برده‌داری نوین را شناسایی کرده و به شیوه‌ای ساختاریافته به مدیریت آن‌ها بپردازند. همچنین، ایجاد قوانین مشابه با قانون برده‌داری نوین در کشورهای دیگر و الزام شرکت‌ها به افشای شرایط کاری زنجیره تأمین، می‌تواند نقش مهمی در بهبود شفافیت و کاهش ریسک‌های مرتبط با برده‌داری نوین ایفا کند.

بخش چهارم: سیستم‌های کنترل مدیریت و نقش آن‌ها

سیستم‌های کنترل مدیریت یکی از ابزارهای کلیدی در مقابله با برده‌داری نوین هستند که می‌توانند به شفاف‌سازی و نظارت بر عملیات سازمان‌ها کمک کنند. این سیستم‌ها از طریق طراحی مکانیزم‌هایی برای نظارت و ارزیابی فعالیت‌ها، به شناسایی و کاهش ریسک‌های اجتماعی و اقتصادی مرتبط با بهره‌کشی از نیروی کار کمک می‌کنند. هدف اصلی این سیستم‌ها ایجاد محیطی است که در آن شرکت‌ها قادر باشند فعالیت‌های خود را به‌طور مؤثر و اخلاقی هدایت کنند و از وقوع سوءاستفاده‌ها و نقض حقوق بشر، از جمله برده‌داری نوین، جلوگیری کنند. سیستم‌های کنترل مدیریت با تمرکز بر مکانیزم‌های نظارتی، نه تنها می‌توانند شفافیت را در زنجیره‌های تأمین افزایش دهند بلکه موجب تقویت عملکرد اجتماعی و اخلاقی سازمان‌ها نیز می‌شوند. مطالعات مختلف نشان داده‌اند که پیاده‌سازی سیستم‌های کنترل مدیریت می‌تواند به‌طور قابل توجهی ریسک‌های مرتبط با برده‌داری نوین را کاهش دهد. به‌ویژه در صنعت‌های با زنجیره‌های تأمین پیچیده مانند صنایع پوشاک، الکترونیک و کشاورزی، که معمولاً در معرض مشکلات مرتبط با شرایط کاری غیرانسانی قرار دارند، این سیستم‌ها می‌توانند به شفاف‌سازی وضعیت شرایط کاری و جلوگیری از بهره‌کشی کمک کنند. پژوهش‌های بین‌المللی نشان می‌دهند که سیستم‌های کنترل مدیریت به‌ویژه در ایجاد فرایندهای شفاف نظارتی و اصلاحی نقش مهمی ایفا می‌کنند و می‌توانند ابزارهایی کارآمد برای شناسایی برده‌داری نوین در زنجیره‌های تأمین

^۱ Soundararajan & Brown

^۲ Sustainability Accounting Standards Board

¹ Van Hoek & Sraï
² Dawood et al
³ Schaltegger et al

می‌تواند سازمان‌ها را در مسیر رعایت مسئولیت‌های اجتماعی و اخلاقی هدایت کند و به کاهش ریسک‌های مرتبط با برده‌داری نوین کمک کند.

بخش پنجم: وضعیت برده‌داری نوین در ایران

برده‌داری نوین در ایران اگرچه به شکل سنتی آن وجود ندارد، اما در قالب‌هایی نظیر کار اجباری، کار کودکان، بهره‌کشی از نیروی کار مهاجران و سایر اشکال استثمار مدرن نمود پیدا کرده است. این مسئله به‌ویژه در صنایع غیررسمی و بخش‌هایی از اقتصاد که تحت نظارت مستقیم قانونی قرار ندارند، به‌شدت گسترش یافته است. بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۹)، بیش از ۱۵۰ هزار کودک به‌طور رسمی به عنوان کودکان کار شناسایی شده‌اند، اما برآوردهای غیررسمی حاکی از آن است که این آمار ممکن است چندین برابر بیشتر باشد. به همین ترتیب، شرایط کاری مهاجران، به‌ویژه مهاجران افغان، با چالش‌های جدی همراه است.

الف) کار کودکان: کار کودکان در ایران به‌عنوان یکی از بارزترین اشکال برده‌داری نوین مطرح است. بسیاری از کودکان کار در صنایع غیررسمی مانند قالیبافی، کشاورزی، و جمع‌آوری زباله فعالیت می‌کنند. این کودکان اغلب در شرایط کاری سخت، بدون دریافت حداقل حقوق و مزایا، و بدون برخورداری از حمایت‌های قانونی مشغول به کار هستند. نبود نظارت کافی و ضعف در اجرای قوانین کار، شرایطی را فراهم آورده که این کودکان در معرض انواع آسیب‌ها قرار گیرند. برای مثال، در صنعت قالیبافی، که یکی از صنایع سنتی ایران است، کودکان به دلیل توانایی آن‌ها در ایجاد گره‌های کوچک و ظریف، مورد بهره‌کشی قرار می‌گیرند. این کودکان ساعت‌های طولانی در کارگاه‌های غیررسمی و اغلب بدون دسترسی به نور کافی یا شرایط بهداشتی مناسب کار می‌کنند. این شرایط نه تنها تأثیرات منفی جسمی بر آن‌ها دارد، بلکه فرصت‌های آموزشی و رشد فردی آن‌ها را نیز محدود می‌کند (رستمی و همکاران، ۱۳۹۸).

همچنین، در بخش کشاورزی، کودکان کار به‌ویژه در فصل‌های برداشت محصول به‌عنوان نیروی کار ارزان‌قیمت استخدام می‌شوند. این کودکان معمولاً وظایفی سخت و خطرناک مانند جمع‌آوری محصولات، حمل بارهای سنگین و کار با ابزارهای تیز و خطرناک را بر عهده دارند. نبود قوانین

ج) کار اجباری در صنایع غیررسمی: یکی دیگر از نمودهای برده‌داری نوین در ایران، کار اجباری است که به‌ویژه در صنایع غیررسمی و مشاغل خانگی مشاهده می‌شود. این نوع استثمار معمولاً شامل افرادی می‌شود که به دلیل بدهی یا فشارهای اقتصادی مجبور به انجام کارهایی می‌شوند که حقوق و مزایای عادلانه‌ای برای آن‌ها پرداخت نمی‌شود. در برخی موارد، کارگران تحت تهدید یا زور مجبور به ادامه کار هستند و توانایی تغییر شغل یا بهبود شرایط کاری را ندارند. در صنایع دستی به‌ویژه در فرش‌بافی، کارگران اغلب به دلیل نیاز مالی مجبور به کار در شرایط نامناسب و زیرزمینی هستند. در این بخش، بسیاری از کارگران از حقوق خود محروم هستند و در بسیاری از موارد برای دریافت دستمزدهای خود با مشکلات جدی مواجه می‌شوند. این شرایط در کنار نبود نظارت کافی از سوی دستگاه‌های دولتی،

باعث می‌شود که این کارگران در چرخه بهره‌کشی گیر کنند و نتوانند شرایط کاری خود را بهبود بخشند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۹).

(د) چالش‌های قانونی و نظارتی: یکی از بزرگ‌ترین مشکلات در مقابله با برده‌داری نوین در ایران، ضعف در اجرای قوانین و نظارت‌ها است. اگرچه برخی قوانین مانند ماده ۷۹ قانون کار ایران که کار کودکان زیر ۱۵ سال را منع کرده است، وجود دارند، اما در عمل، بسیاری از این قوانین اجرا نمی‌شوند و این امر موجب گسترش برده‌داری نوین در کشور می‌شود. گزارش‌های مختلف نشان می‌دهند که در بخش‌های غیررسمی و برخی از صنایع، همچنان کودکان و مهاجران در شرایط استثنای قرار دارند و هیچ نظارت دقیقی بر شرایط کار آن‌ها وجود ندارد (رستمی و همکاران، ۱۳۹۸). ضعف در نظارت و اجرای قوانین سبب شده است که شرایط کار در بخش‌های مختلفی همچون کشاورزی، قالیبافی، ساخت‌وساز و دیگر صنایع غیررسمی نامناسب باقی بماند و بسیاری از کارگران در این بخش‌ها مورد استثمار قرار گیرند. همچنین، نبود شفافیت در زنجیره تأمین و ناتوانی در نظارت بر بخش‌های غیررسمی از جمله مشکلات اصلی در این زمینه هستند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۹).

بخش ششم: تأثیر قوانین و مقررات داخلی و بین‌المللی

قوانین و مقررات داخلی و بین‌المللی نقشی اساسی در کاهش و کاهش مصرف نوین ایفا می‌کنند. این قوانین با هدف ایجاد شفافیت، مسئولیت‌پذیری و حمایت از حقوق انسانی، برای مقابله با استثمار نیروی کار ارائه می‌آورند. در سطح داخلی، قوانینی مانند قوانین کار و قوانین حمایت از کودکان در ایران تلاش می‌کنند تا از بهره‌کشی و شرایط غیرانسانی جلوگیری کنند، چالش‌هایی در نظارت و اجرای آن‌ها وجود دارد. در مناطق بین‌المللی، قوانین برجسته‌ای به‌عنوان قانون شناخته‌شده‌های نوین بریتانیا و قانون شفافیت در صنعت کالیفرنیا، با الزام شرکت‌ها به گزارش دهی و شفاف‌سازی مجموعه‌های خود، استانداردهای طبیعی برای مبارزه با برده‌داری در سطح ایجاد شده جهانی (چوانگ جی^۱ ۲۰۱۵).

^۱ Chuang J (۲۰۱۵)

قوانین داخلی: در ایران، قوانین مختلفی برای مقابله با برده‌داری نوین و حمایت از حقوق کارگران وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها قانون کار و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان هستند. این قوانین ابزارهای قانونی مهمی برای جلوگیری از استثمار نیروی کار، به‌ویژه کار کودکان و شرایط غیرانسانی برای کارگران محسوب می‌شوند. ماده ۷۹ قانون کار ایران به‌طور خاص کار کودکان زیر ۱۵ سال را ممنوع کرده و از آنجایی که این قانون جزو قوانین اصلی کشور برای حمایت از حقوق کودکان است، باید به‌طور کامل اجرا شود. با این حال، ماده ۸۳ قانون کار شرایط خاصی را برای کار افراد زیر ۱۸ سال تعیین می‌کند که این شرایط شامل محدودیت‌هایی در ساعات کار و نوع شغل است. این ماده به‌طور مستقیم به جلوگیری از کار کودکان و نوجوانان در مشاغل خطرناک کمک می‌کند و همچنین تضمینی برای رعایت استانداردهای ایمنی و بهداشتی در محیط کار فراهم می‌آورد (آذری و همکاران ۱۳۹۷). با این حال، چالش‌های مهمی در اجرای این قوانین وجود دارد. در بسیاری از مناطق روستایی و صنایع غیررسمی، نظارت و اجرای این قوانین به‌ویژه برای کار کودکان و شرایط غیرقانونی کار به‌طور مؤثر انجام نمی‌شود. این مشکلات به دلیل ضعف‌های ساختاری و عدم وجود نهادهای نظارتی کافی، منجر به تداوم برده‌داری نوین در این بخش‌ها می‌شود. در صنایع غیررسمی، که بخش عمده‌ای از نیروی کار در آن‌ها مشغول به کار است، از آنجا که این صنایع اغلب تحت نظارت دولتی قرار ندارند، بسیاری از کارگران در شرایط استثمار و غیرقانونی مشغول به کار می‌شوند (رستمی و همکاران، ۱۳۹۸). این چالش‌ها در کنار مشکلات اقتصادی، بر شدت گسترش برده‌داری نوین در کشور افزوده‌اند.

قوانین بین‌المللی: در سطح بین‌المللی، قوانین و مقررات مختلفی برای مقابله با برده‌داری نوین تصویب شده است که تأثیر زیادی بر شیوه‌های کسب‌وکار و شرایط کاری در کشورها دارند. این قوانین به‌ویژه در کشورهایی نظیر بریتانیا و ایالات متحده آمریکا به‌طور گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند و شرکت‌ها را ملزم به افشای اطلاعات مرتبط با شرایط کاری کارکنان و زنجیره تأمین می‌کنند (موسوی و همکاران ۱۴۰۰). یکی از مهم‌ترین و معروف‌ترین قوانین بین‌المللی در این زمینه، قانون برده‌داری نوین بریتانیا^۱ است که در سال ۲۰۱۵ در بریتانیا تصویب شد. این قانون شرکت‌ها را ملزم می‌کند که اقداماتی برای شناسایی و حذف برده‌داری نوین از عملیات و زنجیره تأمین خود انجام دهند. همچنین، شرکت‌ها

^۱ Modern Slavery Act

باید اطلاعات دقیقی در مورد تلاش‌های خود در این زمینه را در گزارش‌های عمومی خود منتشر کنند. این قانون به‌ویژه برای شرکت‌های بزرگ که در زنجیره تأمین جهانی فعالیت می‌کنند، تأثیر زیادی دارد و به‌عنوان یک ابزار قانونی برای نظارت بر حقوق بشر در فعالیت‌های تجاری شناخته می‌شود (فیلد و همکاران، ۲۰۱۹). در ایالات متحده، قانون شفافیت در زنجیره تأمین کالیفرنیا^۱ که در سال ۲۰۱۰ تصویب شد، به‌طور مشابه، از شرکت‌ها می‌خواهد تا اطلاعات مربوط به اقداماتی که در جهت شفاف‌سازی زنجیره تأمین و جلوگیری از برده‌داری نوین انجام داده‌اند، افشا کنند. این قانون تأکید دارد که شرکت‌ها باید نشان دهند چگونه اقدامات خود را برای بررسی و مدیریت ریسک‌های برده‌داری در تأمین‌کنندگان و پیمانکاران خود انجام می‌دهند و این امر شامل انتشار گزارش‌هایی است که نشان‌دهنده سیاست‌ها و رویه‌های ضد برده‌داری آن‌ها می‌باشد.

نتیجه‌گیری

برده‌داری نوین یک مسئله پیچیده و چندبعدی است که بر ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و حقوقی تأثیر می‌گذارد و مقابله با آن نیازمند تعامل و همکاری میان چندین عامل کلیدی است. این عوامل شامل تدوین قوانین شفاف، حرفه حسابداری، فناوری‌های نوین و نظارت مستمر هستند که می‌توانند به‌طور مؤثر در شناسایی، مدیریت و کاهش این پدیده کمک کنند. در این میان، توجه به نقش هر یک از این ابزارها و استفاده بهینه از آن‌ها می‌تواند نقشی تعیین‌کننده در کاهش برده‌داری نوین ایفا کند. در ایران، با توجه به ویژگی‌های خاص اقتصادی و اجتماعی کشور، چالش‌هایی در مقابله با برده‌داری نوین وجود دارد. اقتصاد ایران به‌ویژه در برخی از بخش‌های صنایع کوچک و غیررسمی و بخش‌های کشاورزی، به شدت وابسته به نیروی کار ارزان و در مواردی بهره‌کشی از آن است. در چنین شرایطی، استفاده از ابزارهای قانونی و حرفه‌ای برای شناسایی و کاهش این پدیده امری ضروری است. یکی از این ابزارها، تدوین و اجرای قوانین شفاف است که می‌تواند به ایجاد چارچوب‌هایی برای شناسایی و پیشگیری از برده‌داری نوین کمک کند. قوانین کار و حقوق بشر باید به‌طور کامل اجرا شوند و در صورت نیاز، اصلاحات لازم در آن‌ها صورت گیرد تا امکان نظارت دقیق‌تر و برخورد با تخلفات فراهم شود. به‌ویژه در صنایع غیررسمی و مناطق روستایی که نظارت کمتر است، اجرای قوانین ضد برده‌داری باید تقویت شود. حرفه حسابداری نیز

^۱ California Transparency in Supply Chains Act

به‌عنوان یکی از ارکان کلیدی شفافیت و پاسخگویی در این مسیر نقش ویژه‌ای ایفا می‌کند. حسابداری، از طریق گزارش‌دهی مالی و گزارش‌دهی اجتماعی، می‌تواند اطلاعات حیاتی برای شناسایی شرایط کاری در زنجیره تأمین و ریسک‌های مرتبط با برده‌داری نوین فراهم آورد. سیستم‌های کنترل مدیریتی و حسابرسی‌های اجتماعی به شرکت‌ها کمک می‌کند تا بر شرایط نیروی کار نظارت کنند و از استفاده غیرقانونی و غیرانسانی از نیروی کار جلوگیری نمایند. این اقدامات به سازمان‌ها کمک می‌کند تا شفافیت بیشتری در فرآیندهای داخلی خود ایجاد کنند و از پیوستن به زنجیره‌های تأمین ناپایدار و ناقض حقوق بشر جلوگیری کنند. علاوه بر این، فناوری‌های نوین مانند بلاکچین و نرم‌افزارهای پیشرفته حسابداری می‌توانند به افزایش شفافیت در زنجیره تأمین کمک کنند. بلاکچین به‌ویژه می‌تواند به ثبت و ردیابی اطلاعات زنجیره تأمین در هر مرحله کمک کند و این امکان را فراهم آورد که سازمان‌ها بتوانند شرایط کاری در تأمین‌کنندگان و پیمانکاران فرعی خود را نظارت کنند. این فناوری‌ها می‌توانند اطلاعات دقیق و قابل‌اعتمادی در مورد استفاده از نیروی کار و شرایط آن در اختیار قرار دهند که به شناسایی و کاهش ریسک‌های برده‌داری نوین کمک خواهد کرد. در نهایت، نظارت مستمر بر روندهای اقتصادی و اجتماعی کشور نیز یکی از ارکان مهم در مقابله با برده‌داری نوین است. نظارت‌های داخلی و خارجی باید به‌طور مؤثر انجام شوند و به‌ویژه بر صنایع غیررسمی و بخش‌هایی که بیشتر در معرض این پدیده قرار دارند، تمرکز کنند. سازمان‌های دولتی، غیردولتی و بین‌المللی باید همکاری نزدیک‌تری داشته باشند تا از طریق بررسی‌های منظم، گزارش‌دهی‌های شفاف و اجرای قوانین، شرایط غیرانسانی کار را شناسایی و اصلاح کنند.

به‌طور کلی، مقابله با برده‌داری نوین در ایران و سایر کشورها نیازمند یک رویکرد جامع و هماهنگ است که از ابزارهای قانونی، حرفه‌ای، فناورانه و نظارتی به‌طور هم‌زمان بهره‌برد. این رویکرد می‌تواند در نهایت به کاهش برده‌داری نوین کمک کند و شرایط کاری نیروی کار را در کشور بهبود بخشد.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

- جعفری، م.، و همکاران. (۱۴۰۰). مهاجرت و چالش‌های نیروی کار در ایران. مجله مطالعات کارگری و اجتماعی، ۵(۳)، ۱۱۲-۱۳۵.
- رستمی، م.، و همکاران. (۱۳۹۸). تحلیل شرایط کار کودکان در صنایع غیررسمی ایران. مجله کار و تولید، ۱۰(۲)، ۲۳۴-۲۵۰.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۹). گزارش کار کودکان در ایران. گزارش‌های تحقیقاتی مرکز پژوهش‌ها.
- سازمان بین‌المللی کار. (۲۰۱۹). گزارش جهانی برده‌داری نوین: کار اجباری و ازدواج اجباری. تهران: سازمان بین‌المللی کار.
- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. (۱۳۹۷). گزارش وضعیت نیروی کار ایران و چالش‌های آن. تهران: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- آذری، م.، و همکاران. (۱۳۹۷). ارزیابی عملکرد قوانین کار در کاهش برده‌داری نوین: یک مطالعه موردی در ایران. مجله حقوقی و اجتماعی، ۶(۴)، ۴۵-۶۰.
- خادمی، ن.، و همکاران. (۱۳۹۶). بررسی وضعیت کارگران مهاجر در ایران و تأثیر آن بر بازار کار. مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۹(۱)، ۱۰۵-۱۲۰.
- موسوی، س.، و همکاران. (۱۴۰۰). تحلیل تأثیر قوانین بین‌المللی بر مقابله با برده‌داری نوین در ایران. مجله مدیریت منابع انسانی، ۲۱(۲)، ۹۵-۱۱۰.
- هاشمی، ع.، و همکاران. (۱۳۹۹). شفافیت زنجیره تأمین و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در ایران. مجله حسابداری و مدیریت، ۳۵(۱)، ۱۲۳-۱۳۶.

ب) منابع لاتین

- Christ, K. L., & Burritt, R. L. (۲۰۲۰). Accounting for work conditions from modern slavery to decent work. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, ۳۳(۶), ۱۲۹۵-۱۳۱۸. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-05-2020-0587>
- Field, F., Miller, J., & Butler, P. (۲۰۱۹). Tackling modern slavery: The impact of transparency in supply chains. *Journal of Business Ethics*, ۱۵۹(۲), ۳۳۱-۳۴۲. <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3891-1>
- Fitzgerald, K., & Schrage, E. (۲۰۲۰). Supply chain transparency and modern slavery: The role of reporting frameworks. *Business Ethics: A European Review*, ۲۹(۲), ۲۰۵-۲۲۴. <https://doi.org/10.1111/beer.12241>
- Gold, S., Trautrim, A., & Trodd, Z. (۲۰۱۵). Modern slavery challenges to supply chain management. *Supply Chain Management: An International Journal*, ۲۰(۶), ۶۸۱-۷۰۲. <https://doi.org/10.1108/SCM-12-2015-0424>
- Islam, M. A., & Van Staden, C. J. (۲۰۱۸). Corporate social responsibility and modern slavery in supply chains: International challenges and local opportunities. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, ۳۱(۵), ۱۲۷۵-۱۲۹۴. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-05-2017-2955>
- Meehan, J., & Pinnington, B. D. (۲۰۲۱). Modern slavery and ethical supply chains: Connecting corporate responsibility to corporate compliance. *International Journal of Operations & Production Management*, ۴۱(۵), ۵۸۵-۶۰۷. <https://doi.org/10.1108/IJOPM-07-2020-0530>
- OECD. (۲۰۱۶). *OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains*. OECD Publishing, Paris.

- <https://doi.org/10.1787/9789264267016-en>
- Saberi, S., Kouhizadeh, M., Sarkis, J., & Shen, L. (۲۰۱۹). Blockchain technology and its relationships to sustainable supply chain management. *International Journal of Production Research*, ۵۷(۷), ۲۱۱۷-۲۱۳۵.
- <https://doi.org/10.1080/00207543.2018.1533261>
- Chuang, J. (۲۰۱۵). Exploitation creep and the unmaking of human trafficking law. *American Journal of International Law*, ۶۰۹-۶۴۹. <https://doi.org/10.1017/S0029300029482>
- Stevenson, M., & Cole, R. (۲۰۱۸). Modern slavery in supply chains: A framework for business responsibility. *Journal of Business Ethics*, ۱۵۷(۳), ۶۳۵-۶۵۸.
- <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3661-5>
- United Nations. (۲۰۱۱). *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework*. United Nations, New York. https://www.ohchr.org/documents/publications/GuidingprinciplesBusinessHR_EN.pdf
- New, S. J. (۲۰۱۵). Modern slavery and the supply chain: The limits of corporate social responsibility. *Supply Chain Management: An International Journal*, ۲۰(۶), ۶۹۷-۷۰۷. <https://doi.org/10.1108/SCM-03-2015-0091>
- Murray, R., & McAlister, C. (۲۰۱۷). Implementing the Modern Slavery Act: Supply chain transparency in the U.K. and its implications for global businesses. *Business & Human Rights Journal*, ۲(۱), ۴۵-۶۸.

بیستمین اجلاس ملی فقه اسلامی

اگانت ایثا و ایمیل رسمی همایش جهت ارسال مقاله
Ghanonyar@YAHOO.COM
۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

۱۴۰۳/۱۲/۰۸

دانشگاه رازی - سالن همایش دانشکده علوم اجتماعی

جهت همکاری در برگزاری همایش با دبیر اجرایی تماس بگیرید:
خانم دکتر شهلا رضایی
۰۹۱۹۶۷۴۸۶۲۵

جهت همکاری در برگزاری همایش با دبیر اجرایی تماس بگیرید:
خانم دکتر شهلا رضایی ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۲۵